

БІБЛІОТЕКА АГІТАТОРА

2772 бр

ПРО ЗАКАРПАТСЬКУ
УКРАЇНУ

59

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО

1 крб. 50 коп.

Видовидельный из митуса Я. Тенаренго
О Закарпатской Украине. (Сборник материалов)
(из украинского музея)

В-Ф 61100. Зап. 670. В дух. арх. В дух. арх. 40.000 эк.
до докум. 3/VIII 1945 г. Тираж 30.000

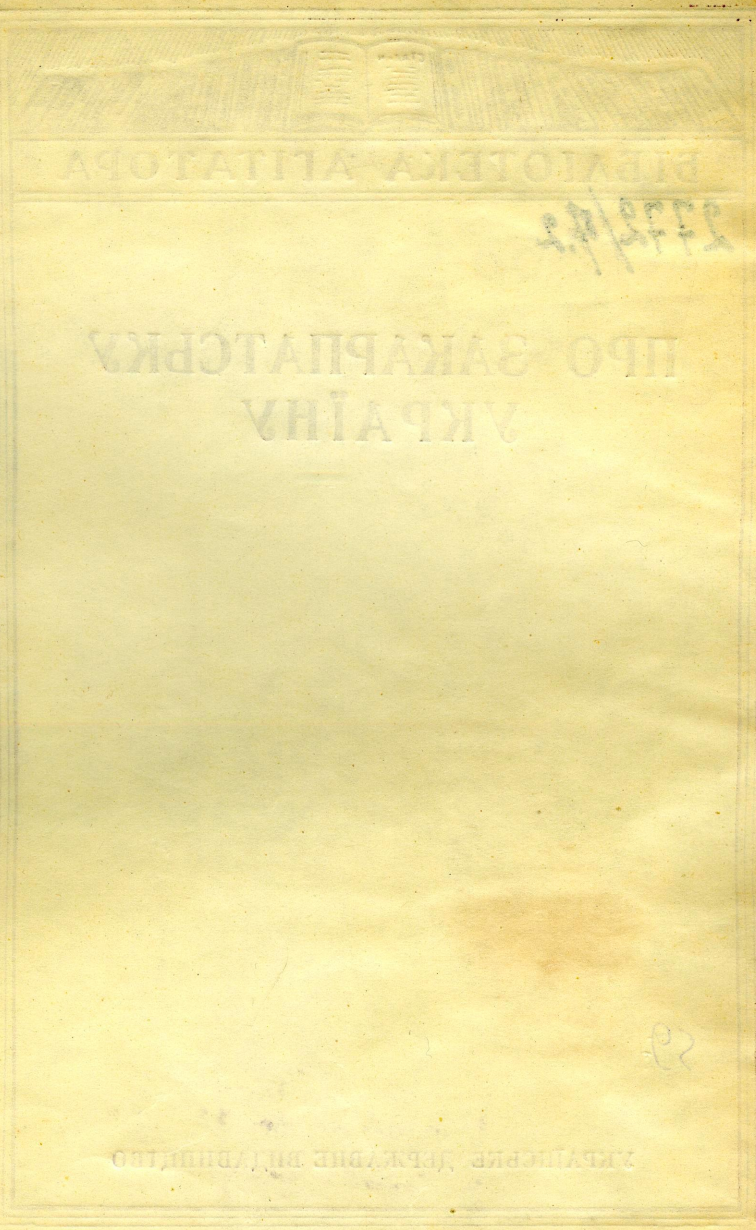
В-Ф 61100. Зап. 670. В дух. арх. В дух. арх. 40.000 эк.
до докум. 3/VIII 1945 г. Тираж 30.000

V.N. Karazin Kharkiv National University

00665598

9

БІБЛІОТЕКА АНТІКОРА

1778/47

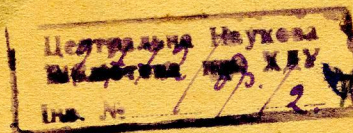
ПРО ЗАКАРПАТСКУ
УКРАЇНУ

ЗРЕАЛІЗОВАНО ЗА РАХУНОК ВІДПОВІДНО

БІБЛІОТЕКА АГІТАТОРА

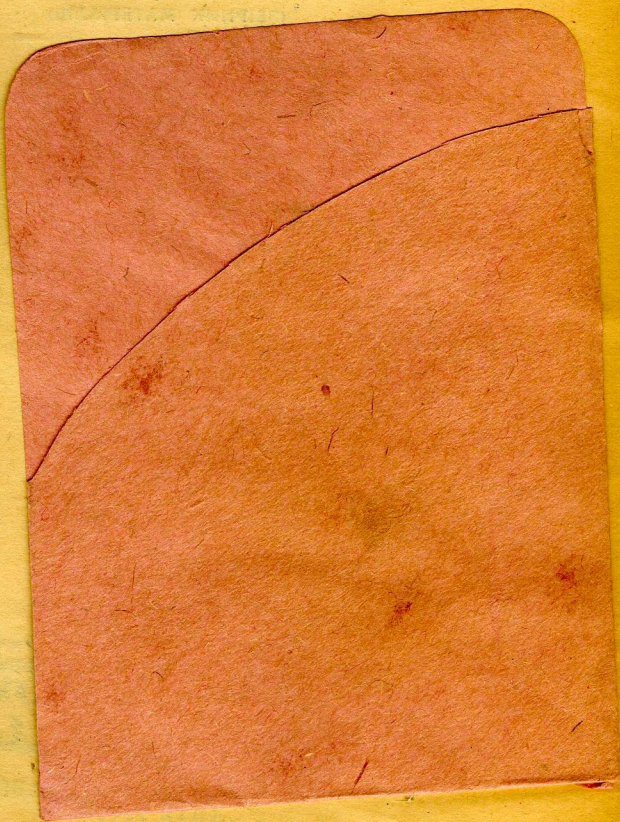
ПРО ЗАКАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ

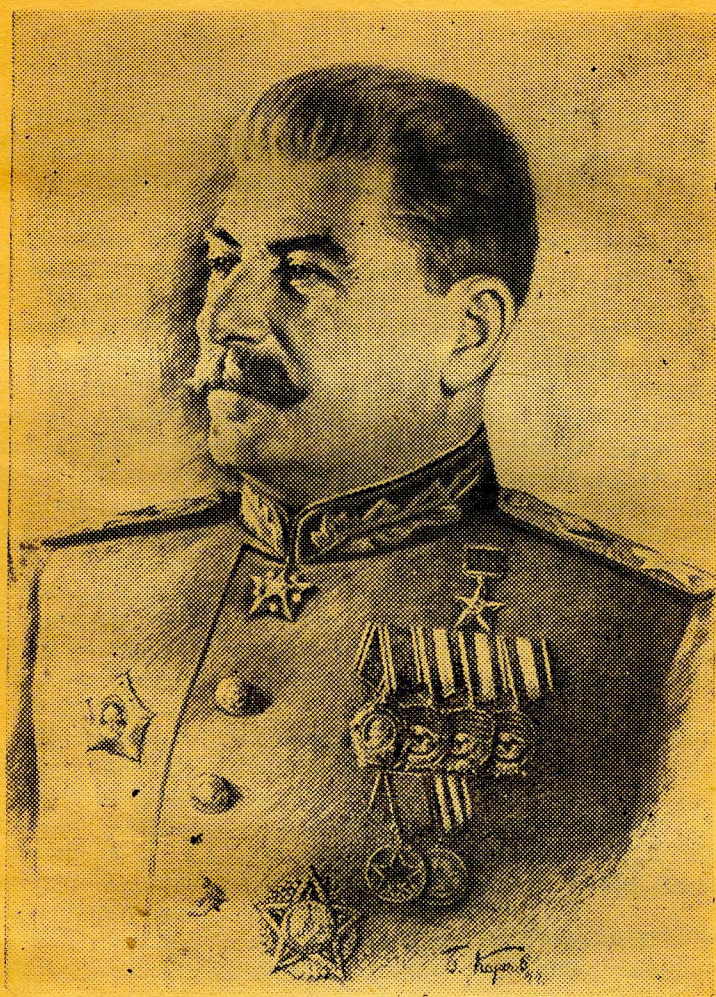
(ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ)

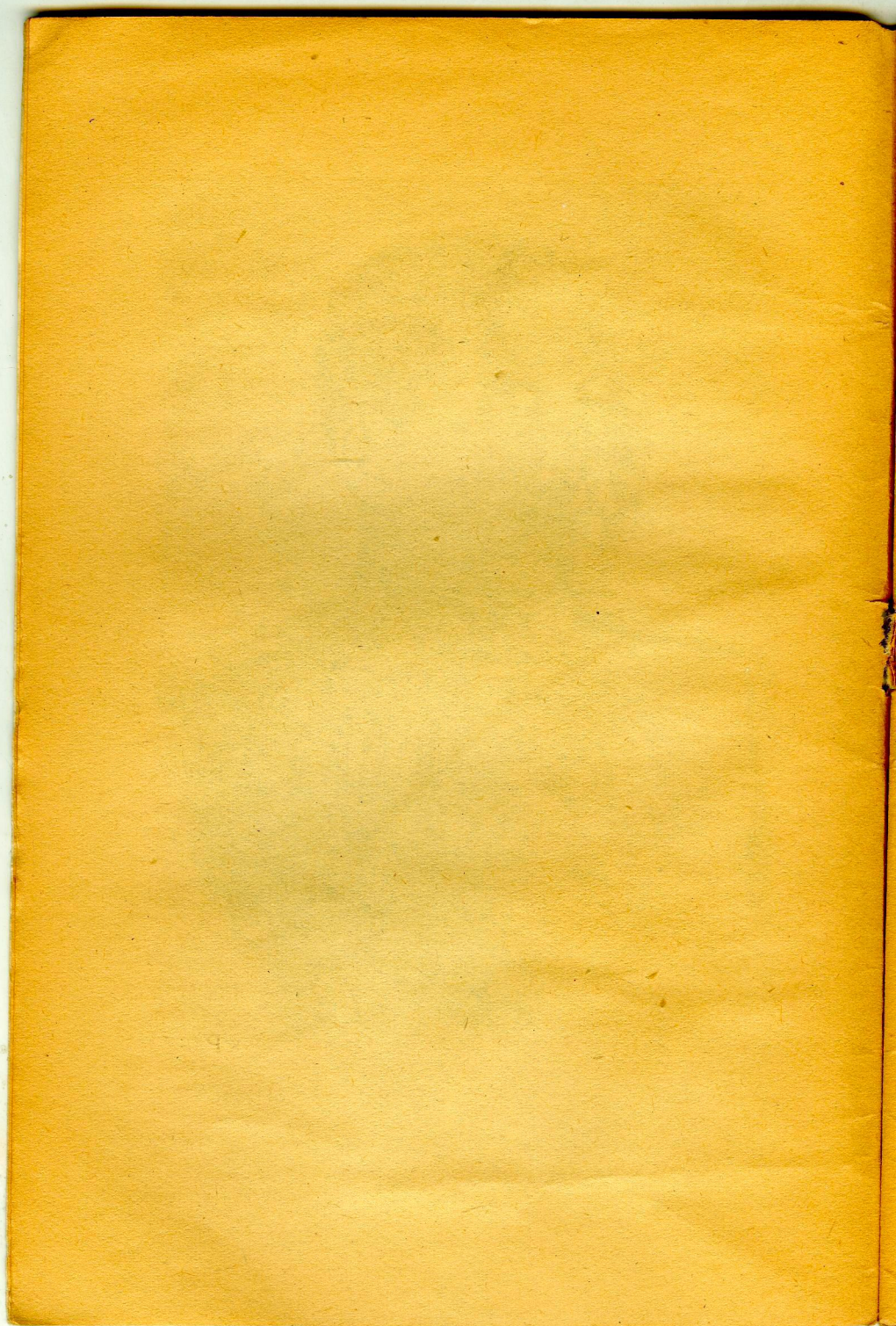

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ 1945

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

ПІДПИСАННЯ ДОГОВОРУ МІЖ РАДЯНСЬКИМ СОЮЗОМ І ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ПРО ЗАКАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ

Протягом останніх днів під час перебування у Москві Прем'єр-Міністра Чехословацької Республіки п. Зд. Фірлінгера і членів Чехословацького Уряду відбувалися переговори між Радянським Урядом і Чехословацьким Урядом про Закарпатську Україну. Ці переговори, які відбувалися в атмосфері сердечності і широї дружби, привели до підписання 29 червня цього року в Москві «Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну» і Протоколу до нього.

Договір підписаний в Кремлі за уповноваженням Президії Верховної Ради СРСР Заступником Голови Ради Народних Комісарів Союзу РСР і Народним Комісаром Закордонних Справ В. М. Молотовим і за уповноваженням Президента Чехословацької Республіки Головою Ради Міністрів Чехословацької Республіки п. Зд. Фірлінгером і статс-секретарем Міністерства Закордонних Справ п. В. Клементісом.

При підписанні Договору був присутній Голова Ради Народних Комісарів СРСР Й. В. Сталін.

Від Чехословаччини при підписанні Договору були присутні віце-прем'єр п. Я. Урсні, Міністр Національної Оборони генерал Л. Свобода, Міністр Народної Освіти проф. Зд. Неєдлі, Міністр Зовнішньої Торгівлі п. Г. Ріпка, Міністр охорони здоров'я п. А. Прохазка та інші.

Від Радянського Союзу були присутні Заступник Народного Комісара Закордонних Справ А. Я. Вишинський, Посол СРСР в Чехословаччині В. А. Зорін, Представник Ради Народних Комісарів Української РСР П. В. Рудницький, Завідуючий Четвертим Європейським Відділом НКЗС СРСР Н. А. Абрамов та інші.

Після підписання Договору В. М. Молотов і п. Зд. Фірлінгер обмінялися промовами.

Нижче наводяться тексти Договору і Протоколу до нього.

ДОГОВІР

МІЖ СОЮЗОМ РАДЯНСЬКИХ СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК І ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ ПРО ЗАКАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ

Президія Верховної Ради Союзу РСР і Президент Чехословацької Республіки, сповнені бажання, щоб народи Союзу Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацької Республіки жили у вічній щирій дружбі і щоб їм, у взаємному близькому співробітництві, було забезпечене щасливе майбутнє, вирішили з цією метою укласти Договір і призначили своїми Уповноваженими:

Президія Верховної Ради СРСР — Вячеслава Михайловича Молотова, Заступника Голови Ради Народних Комісарів Союзу РСР і Народного Комісара Закордонних Справ Союзу РСР;

Президент Чехословацької Республіки — Зденека Фірлінгера, Голову Ради Міністрів, і Володимира Клементіса — статс-секретаря Міністерства Закордонних Справ,

які, обмінявшись своїми повноваженнями, визнаними у належній формі і в повному порядку, погодилися про таке:

Стаття 1.

Закарпатська Україна (що носить, згідно з Чехословацькою Конституцією, назву Підкарпатська Русь), яка на підставі Договору від 10 вересня 1919 року, укладеного в Сен-Жермен ан Ле, увійшла як автономна одиниця в межі Чехословацької Республіки, возз'єднується, в згоді з бажанням, виявленим населенням Закарпатської України, і на підставі дружньої угоди обох Високих Договірних Сторін, з своєю прадавньою батьківщиною — Україною і включається до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Кордони між Словакією і Закарпатською Україною, які існували до дня 29 вересня 1938 року, стають, з внесеними змінами, кордонами між Союзом Радянських Соціалістич-

них Республік і Чехословацькою Республікою згідно з картою, що додається.

Стаття 2.

Цей Договір підлягає затвердженню Президії Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацьких Національних Зборів.

Обмін ратифікаційними грамотами буде зроблений в Празі.

Цей Договір складений у Москві, в трьох примірниках, кожний російською, українською і словацькою мовами. При тлумаченні всі три тексти мають однакову силу.

*За уповноваженням Президії Верховної Ради
Союзу Радянських Соціалістичних Республік*

В. МОЛОТОВ.

*За уповноваженням Президента
Чехословацької Республіки*

*Зд. ФІРЛІНГЕР
В. КЛЕМЕНТІС*

29 червня 1945 р.

П Р О Т О К О Л
ДО ДОГОВОРУ МІЖ СОЮЗОМ РАДЯНСЬКИХ
СОЦІАЛІСТИЧНИХ РЕСПУБЛІК
І ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ
ПРО ЗАКАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ

При підписанні Договору про Закарпатську Україну Сторони умовились про таке:

Стаття 1.

Проведення кордонів на місцевості, передбачених у статті 1-й Договору, буде зроблено Демаркаційною Комісією, до якої кожна з Високих Договірних Сторін призначить по три представники, що матимуть право залучати до переговорів необхідну кількість експертів.

Витрати по утриманню Демаркаційної Комісії будуть у рівній мірі покриватися обома державами, які беруть участь.

Стаття 2.

Особи української та російської національностей, які проживають на території Чехословаччини (в районах Словакії), мають право оптації громадянства Союзу Радянських Соціалістичних Республік протягом часу до 1 січня 1946 року. Оптація відбувається відповідно до існуючого законодавства Союзу РСР і стає дійсною тільки за згодою властей Радянського Союзу.

Особи словацької та чеської національностей, які проживають (мають постійне місце проживання) на території Закарпатської України, мають право оптації громадянства Чехословацької Республіки протягом часу до 1 січня 1946 року. Оптація відбувається відповідно до існуючого законодавства Чехословацької Республіки і стає дійсною тільки за згодою чехословацьких властей.

Особи, що користуються згаданим правом оптації, протягом 12 місяців після одержання згоди відповідного уряду на оптацію, переселяються до держави, громадянство якої вони

мають намір набути, при чому можуть взяти з собою все своє рухоме майно. Це майно не підлягатиме ніяким митним оподаткуванням. За нерухоме майно вони одержать винагороду.

Винагороджені будуть також за нерухоме майно, що залишилося, особи чеської і словацької національностей, які в наслідок ворожої окупації повинні були залишити територію Закарпатської України. До цих осіб дорівнюються юридичні особи, яких з точки зору національного складу їх правових органів, що існували до окупації, слід розглядати як чехів і словаків.

Стаття 3.

Для проведення статті 1 Договору від цього дня і статті 2 цього Протоколу, оскільки мова йде про питання юридичного, майнового і фінансового порядку, засновується Ліквідаційна Комісія, до складу якої кожна з Високих Договірних Сторін виділить своїх представників, за якими буде залишено право залучати до роботи необхідних експертів.

До компетенції цієї Комісії входить безоплатне переведення державного майна в Закарпатській Україні з власності Чехословацької Республіки у власність Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Стаття 4.

Винагорода згідно з статтею 2 абзаци 3 і 4 буде проведена на підставі принципів, вироблених Ліквідаційною Комісією, відповідно Радянським і Чехословацьким Урядами. Високі Договірні Сторони обмінюються списками оплачених винагород, після чого буде врегульовано оплату заборгованості. Ліквідація всіх винагород і оплата різниці буде зроблена протягом 18 місяців від дня ратифікації Договору.

Стаття 5.

Цей Протокол, що є складовою частиною Договору, підлягає ратифікації, яка відбудеться на тих же умовах, що і ратифікація основного договірної акта.

*За уповноваженням Президії Верховної Ради
Союзу Радянських Соціалістичних Республік*
В. МОЛОТОВ.

*За уповноваженням Президента
Чехословацької Республіки*
**ЗД. ФІРЛІНГЕР.
В. КЛЕМЕНТИС.**

ПРОМОВА п. ФІРЛІНГЕРА

Пане Генералісимус, пане Комісар, панове!

Сьогодні ми разом підписали знаменний Договір, яких мало в історії народів і який слід розглядати, як доказ того, що при правильному взаєморозумінні справедливих інтересів не може бути між двома країнами таких питань, яких не можна було б розв'язати у дружньому дусі і взаємному довір'ї. Я впевнений, що цей Договір буде одностайно затверджений нашими Національними Зборами, які в найближчому майбутньому будуть обрані на підставі загального виборчого права, бо цей Договір виявляє справжнє почуття всіх чехів і словаків, що стежили з співчуттям за долею маленької слов'янської країни, яка є найсхіднішою частиною нашої Республіки. В 1919 році, коли Радянська Україна, і з нею великий російський народ, вела тяжку боротьбу за своє існування, ця маленька країна, тимчасово відірвана від своєї прадавньої батьківщини — України, рішенням мирної конференції увійшла до складу нашої Республіки і в її межах вона змогла протистояти бурям, що бушували навколо неї, і захистити себе від зазіхань загарбників.

З любов'ю і співчутливою увагою стежили чеський і словацький народи за культурним і господарським розвитком своєї молодшої сестри — Закарпатської України, і можна сказати, що остання протягом 20 років, прожитих з нами, могла досягти порівняно великого прогресу і процвітання, наскільки німецький мир у Європі це дозволяв. Величезна більшість чехів і словаків розглядали наш союз з Закарпатською Україною, як тимчасову опіку, яку ми на себе прийняли і яку ми, як нам здається, не без успіху виконували доти, поки підступний ворог, що напав на нашу Батьківщину, не зв'язав нам руки.

Настав момент, коли героїчним зусиллям народів Радянського Союзу, Червоної Армії та всіх союзників ворог повалений в прах, і наша Батьківщина, а разом з нею і Закарпатська Україна, знову вільні. Історичні події, свідками яких ми є, змінили кордони багатьох держав, і наша Республіка стала сусідом Радянського Союзу і Радянської України.

Наш народ відчуває, що настала година, коли Закарпатська Україна може знову повернутись у лоно своєї Батьківщини — Великої Радянської України, яка в нашій спільній боротьбі принесла найтяжчі жертви і сини якої пролили так багато крові, щоб на переможному шляху Червоної Армії подолати неприступні вали Карпатських гір.

Ми впевнені, що возз'єднання Закарпатської України з своєю Батьківщиною буде на користь обом країнам і на користь нашій дружбі з великим українським народом і що зв'язки, які зв'язували нас з нашими українськими братами під Карпатами в минулому, ще сильніше зміцнять наші братерські і дружні відносини з усіма народами Радянського Союзу.

ПРОМОВА В. М. МОЛотова

Пане Прем'єр-Міністр, панове!

Підписаний зараз Договір між Чехословацькою Республікою і Радянським Союзом про Закарпатську Україну має велике політичне значення.

Протягом тисячоліття закарпато-український народ був відірваний від своєї матері-Вітчизни — України. Ще наприкінці IX віку він підпав під владу угорців. Угорські поміщики і капіталісти, а потім і німці створили для нього режим безправ'я, пригноблення і колоніальної експлуатації. Вони переслідували українську мову, забороняли відкривати українські школи, всіляко намагаючись зруйнувати і знищити національну українську культуру карпато-українців. Багато жителів Закарпатської України змушені були залишити свою батьківщину і виїхати в інші країни.

Проте, не зважаючи ні на що, народ Закарпатської України своїми етнографічними ознаками, мовою, побутом, своєю історичною долею був і залишається частиною українського народу. Загальновідомо, яке велике було завжди його бажання возз'єднатися з своїми єдинокровними братами — українцями. Це була одвічна мрія багатостраждального народу.

Після першої світової війни Закарпатська Україна ввійшла до складу Чехословаччини. Становище карпато-українців покращало, але вони залишались відірваними від свого народу, від України.

Червона Армія, виконуючи свою велику визвольну місію, вигнала з Закарпатської України німецьких і угорських окупантів, визволивши карпато-українців з фашистської неволі і почавши цим визволення території всієї Чехословацької Республіки. Народ Закарпатської України дістав можливість самому вирішити свою власну долю.

26 листопада 1944 року в місті Мукачеві відбувся Перший З'їзд Народних Комітетів Закарпатської України, який одногolosно ухвалив Маніфест про бажання народу Закарпатської України приєднатися до Радянської України.

Президент і Уряд Чехословацької Республіки пішли назустріч одностайному бажанню народу Закарпатської України. Радянський Уряд, висловлюючи думку всього радянського народу і, насамперед, думку і почуття українського народу, з вдячністю відзначає цей дружній акт Чехословацької Республіки, в якому ми бачимо приклад братерського розв'язання питання, що зачіпає інтереси двох сусідніх слов'янських народів.

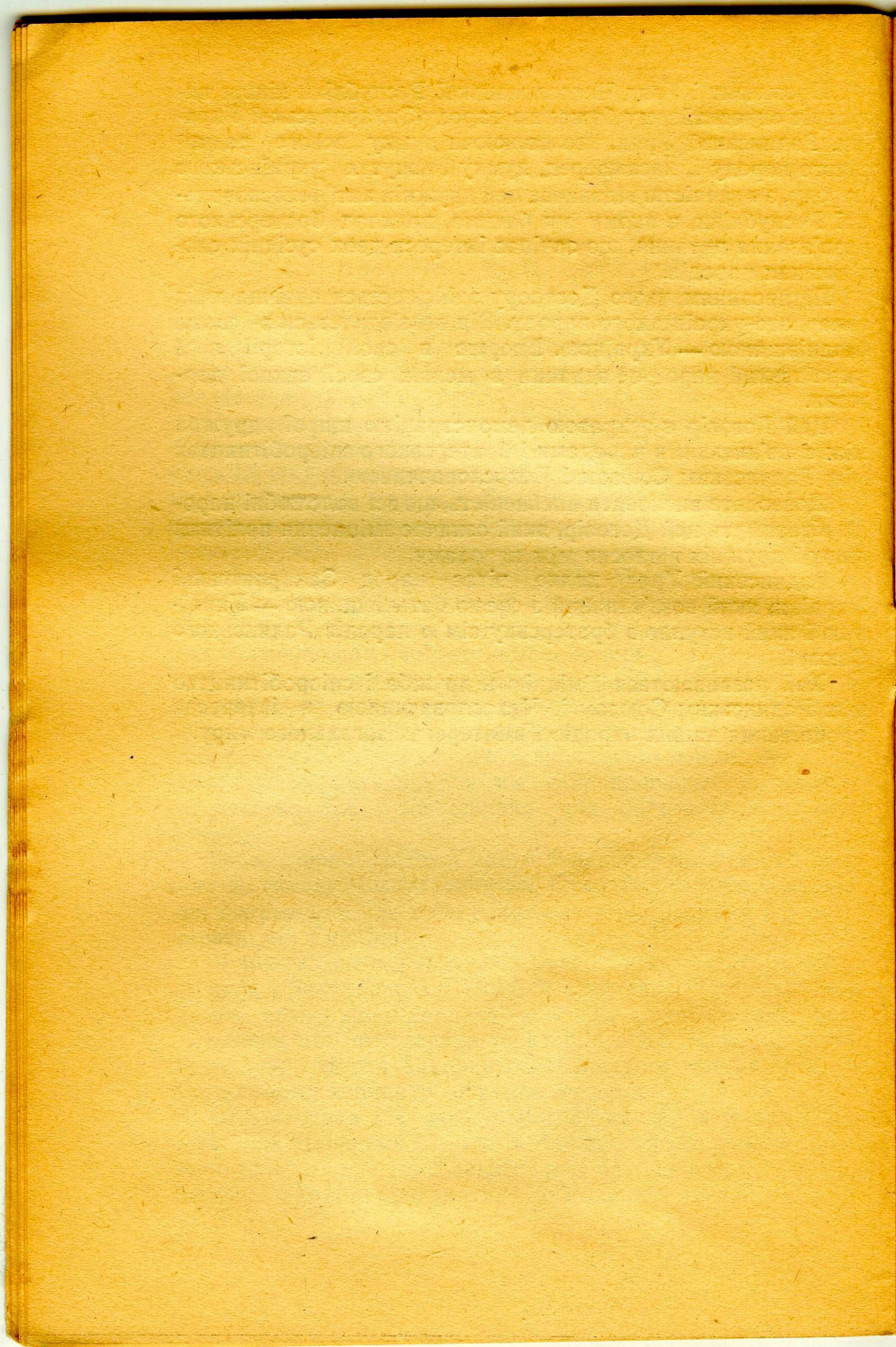
Підписанням цього Договору здійснюється одвічна мрія закарпато-українського народу. Він возз'єднується з своєю батьківщиною — Україною. Вперше в своїй історії весь український народ об'єднаний в межах своєї єдиної держави.

Цей Договір є яскравою демонстрацією широї дружби між слов'янськими народами і братерського співробітництва між Радянським Союзом і Чехословаччиною.

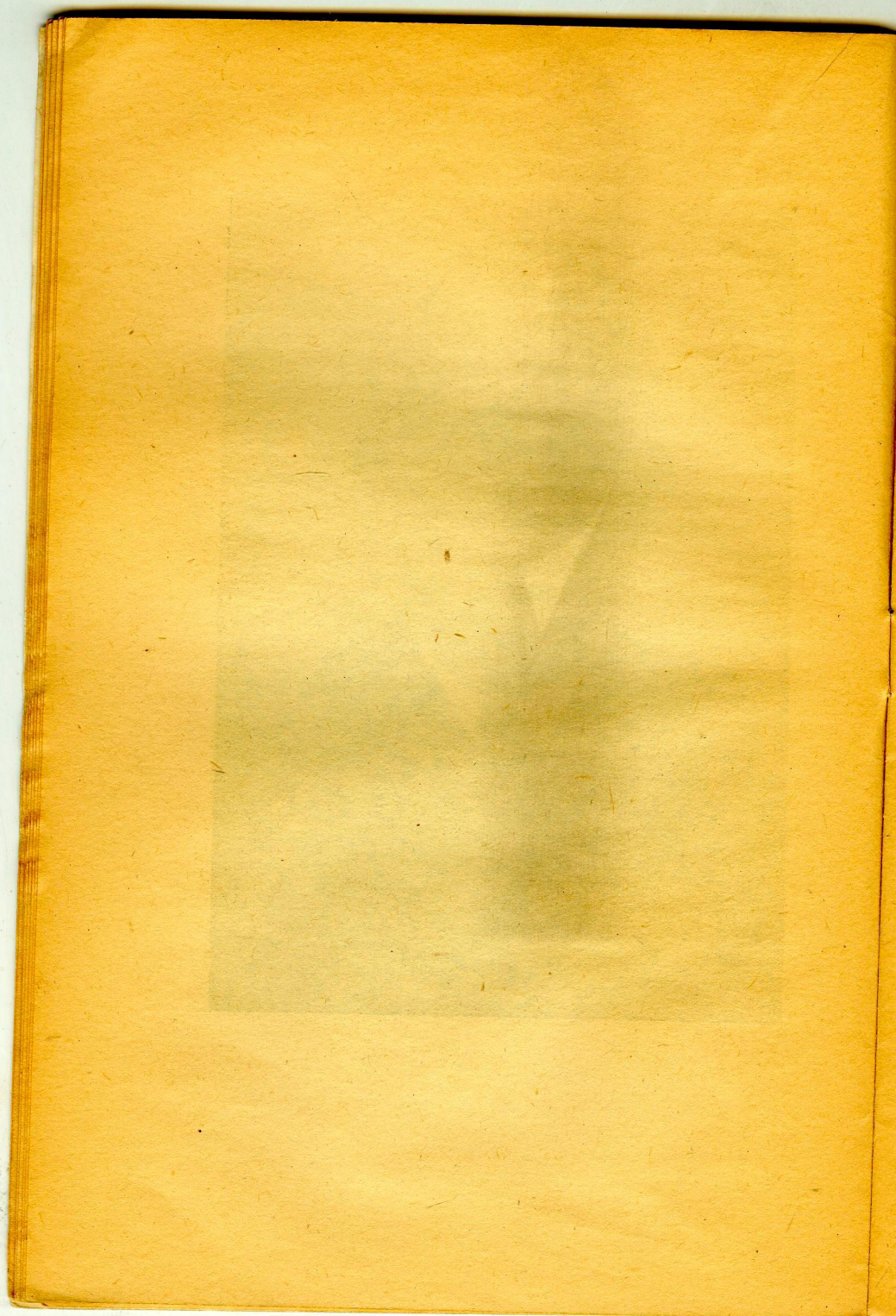
Дозвольте висловити впевненість, що всі волелюбні народи вітатимуть цей Договір, який означає зміцнення політики миру і дружніх відносин між народами.

Радянський Уряд палко вітає народ Закарпатської України, який возз'єднаний з своєю батьківщиною — Україною і який вступає в братерську сім'ю народів Радянського Союзу!

Хай розвиваються і міцніють дружба і співробітництво між Радянським Союзом і Чехословаччиною в інтересах процвітання наших народів і в інтересах загального миру.

**ПРО УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ
МІЖ УРЯДАМИ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
І ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ПРО ЗАКАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ**

**Виступ Голови Ради Народних Комісарів УРСР
тов. М. С. ХРУЩОВА
на засіданні VII Сесії Верховної Ради УРСР
29 червня 1945 року**

Товариші депутати!

Дозвольте повідомити Вас про велику подію, що сталася в житті українського народу. Сьогодні в столиці нашої Батьківщини — Москві між Урядами Радянського Союзу і Чехословацької Республіки підписано Договір про приєднання Закарпатської України до Радянського Союзу і про включення Закарпатської України до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки. *(Бурхливі оплески, що переходять в овацію. Всі встають, вигуки «Ура!»).*

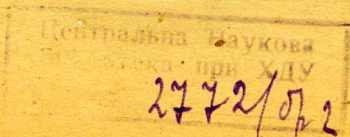
Дозвольте мені, товариші, оголосити текст Договору *(читання Договору раз-у-раз переривається бурхливими оплесками депутатів).*

Товариші депутати!

Підписання цього Договору є історична подія для українського народу, для всіх народів Радянського Союзу.

Багато віків Україна була розчленована. Землі Західної України, Буковини й Закарпатської України, насильно відірвані від своєї матері — України, на протязі довгого періоду були під тяжким ярмом іноземних поневолювачів.

Гірку чашу страждань випив народ Закарпатської України. У другій половині IX століття угорські завойовники захопили землі Закарпатської Русі. З того часу цілі століття закарпато-українці були під ярмом угорських поміщиків і капіталістів. Це були тяжкі часи для українців Закарпаття. Відірвані від своєї Батьківщини, вони терпіли соціальний і національний гніт, животіючи в голоді та злиднях. Величезна більшість населення цього краю — селяни були позбавлені землі. Всі плоди праці сотень тисяч українців, всі багат-

ства Закарпатської України привласнювали угорські капіталісти й поміщики.

Угорські реакційні правителі зовсім не зважали на українську націю, душили українське слово, закривали українські школи, переслідували українську культуру. Все робилося для того, щоб тримати українців Закарпаття в темряві і поневоленні.

Товариші депутати!

Ми з гордістю можемо відзначити, що трудящі Закарпатської України, вірні волелюбним традиціям свого народу, вели безнастанну боротьбу з своїми гнобителями, боролися за свою народність, за свою культуру, за свою мову, за возз'єднання з усім українським народом. У цій боротьбі наші брати — закарпато-українці зберегли свою українську національну культуру, українські звичаї.

Після першої світової війни Закарпатська Україна, згідно з Сен-Жерменським договором, була включена до складу Чехословаччини. В складі Чехословацької держави умови життя закарпато-українців, безперечно, покращали. Але все таки українці Закарпаття лишалися відірваними від України.

Вони весь час мріяли і боролися за входження до складу Української Держави.

Ця мрія тепер здійснюється в результаті виняткового героїзму, проявленого нашою Червоною Армією в боротьбі проти німецьких і угорських загарбників, в результаті розгрому їх і вигнання з території Радянської України, а потім і Закарпатської України.

Ця мрія здійснюється завдяки мудрому керівництву нашого любимого вождя і геніального полководця, Генералісимуса Радянського Союзу товариша Сталіна. (*Бурхливі оплески*).

З перших днів свого визволення закарпатські українці заявили про своє непохитне бажання возз'єднатися в Українській Державі, увійти до складу Радянського Союзу.

На численних зборах, що відбулися в усіх селах і містах, в листах і петиціях, звернених до товариша Сталіна, трудящі Закарпатської України висловлювали почуття безмежної вдячності героїчній Червоній Армії і Верховному Головнокомандуючому Великому Сталіну за визволення спід німецько-мадярського ярма. Трудящі Закарпатської України звертаються з проханням допомогти повернутися їм в лоно своєї матері — України.

Перший З'їзд Народних Комітетів Закарпатської України, що відбувся 26 листопада 1944 року в м. Мукачеві,

одноставно ухвалив рішення про входження Закарпатської України до складу Радянського Союзу, до складу Української Радянської Держави.

У цьому русі за приєднання до Радянської України об'єдналося все населення Закарпатської України.

Товариші депутати!

Сьогодні ми можемо з великим задоволенням відзначити, що державні діячі Чехословаччини виявили мудрість у розв'язанні цього питання, виявили розуміння законності прагнень народу Закарпатської України возз'єднатися в Українській Державі і пішли йому назустріч. Цей дружній акт є зразком доброзичливого і дружнього розв'язання навіть таких гострих питань, як питання про кордон.

Договір Уряду Радянського Союзу з Урядом Чехословацької Республіки є зразком щирого взаєморозуміння і добросусідських стосунків. Цей Договір стане фактором дальшого зміцнення і поглиблення дружби між народами Радянського Союзу і Чехословаччини, служитиме справі дальшого згуртування і єднання слов'янських народів, справі зміцнення миру і дружніх стосунків між народами.

Товариші депутати! Радянська Україна з великою радістю приймає в свої материнські обійми братів і сестер — трудящих Закарпатської України. Це, товариші, дійсно історичний час. Віднині і навіки український народ вперше в своїй історії цілком возз'єднується в єдиній Українській Державі. Тепер вільний український радянський народ є господарем на всіх українських землях. Віднині всі землі України зібрані воедино, під радянський прапор, під прапор Української Радянської Республіки. Це є результат мудрої сталінської політики Радянського Уряду і більшовицької партії.

В цей історичний час український народ від щирого серця дякує Урядові Радянського Союзу, більшовицькій партії і великому вождю товаришеві Сталіну. *(Бурхливі тривалі оплески, що переходять в овацію. Всі встають).*

В цей історичний час український народ дякує за велику допомогу і підтримку братньому російському народові і всім народам Радянського Союзу. *(Бурхливі оплески).*

Нам радісно і приємно усвідомлювати, що наше торжество, наше свято поділяють з нами сьогодні всі братні народи Радянського Союзу. *(Бурхливі оплески).*

Товариші депутати Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки! Наш народ з цілковитою підставою пишається тим, що наша Радянська Україна є

складовою частиною великого Радянського Союзу. В цьому — сила українського народу.

Велика Вітчизняна війна проти німецько-фашистських загарбників наочно показала, що, тільки перебуваючи в складі Радянського Союзу, Україна, як і інші Республіки, може відстояти свою свободу і незалежність. Якби Україна не була в складі Радянського Союзу, український народ не зміг би тільки своїми силами визволитися від німецьких поневолювачів. Сила нашого народу і всіх народів СРСР в єдності і дружбі. Цього завжди навчали і навчають більшовицька партія і наш великий вождь товариш Сталін. *(Оплески)*.

Товариші депутати! Радіючи сьогодні з великої історичної події в своєму житті, народ України докладе всіх зусиль до того, щоб ще тісніша і дружніша була наша сім'я українського народу, щоб ще міцніші були дружні зв'язки українського народу з великим російським народом, з усіма народами могутнього Радянського Союзу.

Справедливе розв'язання питання про Закарпатську Україну, що завершується возз'єднанням усіх українських земель в єдиній Українській Державі, безумовно викличе нове піднесення творчого ентузіазму серед широких мас трудящих Радянської України для ще швидшого відновлення народного господарства і культури нашої Республіки, для дальшого зміцнення військово-економічної могутності любимої Вітчизни — Радянського Союзу.

В складі могутнього Радянського Союзу, під керівництвом більшовицької партії, під проводом великого Сталіна український народ, разом з усіма народами СРСР, бадьоро і впевнено йде до світлого майбутнього.

Товариші депутати! Дозвольте від імені Сесії Верховної Ради УРСР, від імені Уряду Радянської України і Центрального Комітету КП(б)У привітати і поздоровити наших братів і сестер — народ Закарпатської України, що входить в нашу дружню і могутню Радянську сім'ю. *(Бурхливі тривалі оплески. Всі встають. Вигуки: «Хай живе товариш Сталін!». «Ура!»).*

МОСКВА, КРЕМЛЬ

**ВЕЛИКОМУ ВОЖДЕВІ НАРОДІВ
І ГЕРОІЧНОЇ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ
ГЕНЕРАЛІСИМУСУ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ
ТОВАРИШЕВІ Й. В. СТАЛІНУ**

Дорогий Йосиф Віссаріонович!

VII Сесія Верховної Ради Української РСР зібралася в знаменні дні Перемоги, в дні тріумфу могутньої Червоної Армії, що пронесла свої бойові прапори від берегів Волги до Берліна, в дні завершення возз'єднання українських земель в єдиній Радянській державі.

Назавжди об'єдналися в єдину сім'ю радянських народів сини й дочки українського народу, визволені Червоною Армією під Вашим проводом.

Закарпатські українці, багато століть тому відірвані від своєї рідної України, возз'єдналися в єдиній Радянській Українській Державі і разом з усім українським народом складають Вам свою палку подяку.

Думки і погляди всього радянського народу звернені до Вас, дорогий Йосиф Віссаріонович, як до творця Червоної Армії, її великого полководця, організатора і творця Перемоги.

Керована Вами Червона Армія, разом з усім радянським народом, виконала свою історичну місію. Розгромивши фашистську Німеччину, Червона Армія визволила радянську землю від ненависних загарбників, принесла свободу народам Європи.

Сьогодні всі народи світу виявляють нашої Вітчизні і доблесній Червоній Армії свої палкі почуття подяки і пошани за врятування свободи, світової культури і цивілізації від гітлерівської тиранії.

Перемога, здобута нашим народом у цій війні, стала можливою завдяки міцності нашого соціалістичного ладу, незламній дружбі народів, які об'єдналися під керівництвом великої партії Леніна — Сталіна навколо великого російського народу, що його ясний розум, стійкий характер і тер-

піння обумовили моральну силу і героїзм армії і радянського тилу.

Загоюючи рани, заподіяні війною, український народ не тільки відбудовує зруйноване, але й будує нові фабрики, заводи, культурні заклади, зміцнює колгоспи, посилюючи військово-економічну могутність нашої країни.

По всій своїй визволеній землі — від берегів Дінця до берегів Тісси — український народ, під керівництвом великої партії Леніна — Сталіна, виконуючи Ваші вказівки, дорогий Йосиф Віссаріонович, самовіддано працюватиме, щоб досягти нових успіхів на фронті праці, звеличити нашу Вітчизну і умножити її славу.

Трудащі України гідно, з великою любов'ю зустрінуть оборонців нашої Вітчизни, що пронесли в суворих боях, крізь бурі воєнних випробувань невмирущу воєнну славу нашої Вітчизни.

VII Сесія Верховної Ради Української РСР від імені українського народу щиро дякує Вам, дорогий Йосиф Віссаріонович, і в Вашій особі Союзному Радянському Урядові за великий труд в організації історичної Перемоги і вітає з присвоєнням Вам найвищого військового звання Генералісимуса Радянського Союзу, з нагородженням Вас другим орденом «Перемога» і присвоєнням звання Героя Радянського Союзу.

Ці високі нагороди виявляють думки, почуття і любов усього радянського народу до свого великого вождя, учителя і полководця.

Бажаємо Вам, дорогий Йосиф Віссаріонович, доброго здоров'я на благо нашої Вітчизни і всього волелюбного людства.

*VII Сесія Верховної Ради
Української РСР 1-го скликання.*

30 червня 1945 року, м. Київ.

ВЕЛИКОМУ РОСІЙСЬКОМУ НАРОДОВІ

До тебе, старший брате наш, великий російський народ, звертається з словами любові, відданості і щирої вдячності через своїх обранців — депутатів Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки — вільний український народ.

В незабутні дні переможного торжества радянський народ прийняв у рідні обійми братів і сестер — закарпатських українців, що возз'єдналися з українським народом в єдиній радянській соціалістичній державі.

З великою вдячністю звертаємо ми свої погляди до любимого Сталіна, великого і мудрого батька, який прийняв у велику радянську сім'ю, як своїх рідних синів і дочок, закарпатських українців.

Український народ вдячний тобі, російський народ, за допомогу в здійсненні одвічної мрії українського народу про возз'єднання, свободу і національну незалежність. Твої сини, разом з синами інших народів, очистивши землю від фашистської погані, дали змогу вільно виявити волю народу Закарпатської України, який сказав: хочу бути разом з єдинокровним українським народом, хочу бути разом з великим російським народом у радянській сім'ї.

На вікових шляхах історії, у боротьбі за свободу і незалежність, за щастя і честь народів, у боротьбі проти одвічних ворогів Росії і України, український народ завжди разом з тобою і завжди діставав твою підтримку і допомогу. Російський народ кував і викував могутню слов'янську єдність.

Вороги не раз зазіхали на багаті землі України. І ти, великий російський народ, посилав відважних синів своїх на допомогу братньому українському народові. Спільно полили ми своєю кров'ю поля Полтави і Карпатські гори, степи Чорномор'я і Придунайські луки. Пролита кров ще більше закріпила наше одвічне братерство.

На історичній Переяславській Раді Богдан Хмельницький утвердив волю українського народу — навіки в дружбі і

союзи з'єднатися з великим російським народом. Він побачив єдино рятівний, єдино правильний шлях і цим відвернув від України загрозу загибелі.

Віками гартувалася наша дружба. Як вірні друзі і соратники, йшли кращі сини Росії і України на спільну боротьбу з царизмом, з поміщиками і капіталістами, з гнобителями наших народів.

Проти чорних сил націоналізму, що намагалися роз'єднати російський і український народи, боролися спільно найкращі люди Росії і України. Ленінізм, батьківщиною якого є Росія, невгасимим сонцем освітив наш історичний шлях. Цим шляхом партія Леніна — Сталіна привела наші народи до свободи і щастя.

Ніколи не забуде вдячна Україна прозорливих ленінських слів: «При єдиній дії пролетарів великоруських і українських вільна Україна можлива. Без такої єдності про неї не може бути й мови».

Ніколи не забуде вдячна Україна могутнього сталінського кличу, зверненого до народу Росії в тяжкий для України час 1918 року: «Україна визволяється. Поспішайте до неї на допомогу».

При підтримці російського народу і разом з ним український народ переможно утвердив радянську владу, свою українську радянську державу, знищивши на своїй землі всіх і всяких гнобителів, вигнав усіх і всяких загарбників, розгромив орди німецького кайзера, розгромив банди підлих німецьких найманців — українських націоналістів. Як вільний серед вільних, як рівний серед рівних, увійшов український народ у могутню і щасливу сім'ю народів Радянського Союзу. Керований великою партією більшовиків, мудрим Союзним Урядом, народ України, разом з усіма братніми народами, віддавав усі сили священній праці по будівництву першої в світі соціалістичної держави. Радісно квітла вільна Радянська Україна, і в цьому надійною опорою їй була дружба з усіма радянськими народами і, насамперед, з великим російським народом.

Уся незламна міць цієї опори особливо глибоко виявилась у грізні дні Вітчизняної війни, коли нависла над українським народом смертельна небезпека рабства і загибелі, яку несли нам одвічні смертельні вороги усього слов'янства — німецькі загарбники.

Слава і дяка тобі, могутній і мудрий російський народе, і всім вам, радянські народи-брати, від народу Радянської України. Благословенна допомога російського народу визволила Україну з пазурів хижого німецького звіра.

Глибока дяка тобі, славний російський народе, і всім вам, радянські народи-брати, від народу Радянської України за вашу самовідданість, щедрю допомогу, яка дає Україні силу, щоб у найшвидшому часі загоїти ті тяжкі рани, що їх заподіяли їй німецькі кати.

Твій ясний розум, стійкий характер і терплячість, богатирський російський народе, є для нас прикладом. В усіх тяжких випробуваннях історії стояв ти гордо й непохитно, утвердивши свою керівну силу серед народів нашої країни.

Нам не страшні ніякі вороги, ніякі труднощі, ніякі випробування, бо ми з тобою, з найвидатнішою нацією серед усіх націй, що входять до складу Радянського Союзу, бо ми непохитні у своїй дружбі з тобою, у своїй любові і повазі до тебе, бо ми єдині в Радянській Соціалістичній Батьківщині.

Ці почуття у нас виховав і виростив великий Сталін.

Навколо великого Сталіна, більшовицької партії і Союзного Уряду об'єднані ми всі і немає сил, які могли б захитати нашу єдність. Керовані Сталіним, виховані Сталіним, ми йшли разом на грізні бої і ми перемогли. Наш великий Генералісимус товариш Сталін привів нас до перемоги над німецькими загарбниками і веде нас до нових перемог.

Хай живе великий і могутній російський народ!

Хай живе дружба народів нашої Батьківщини!

Хай живе великий учитель людства, мудрий творець дружби народів, переможний захисник людського щастя і свободи, наш рідний товариш Сталін!

*VII Сесія Верховної Ради
Української РСР 1-го скликання.*

30 червня 1945 року, м. Київ.

ДО ВЕЛИКОГО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Дорогі товариші!

Настав довгожданий день — завершилося повне возз'єднання українського народу в єдиній українській радянській соціалістичній державі. Історична несправедливість повністю усунена завдяки мудрій прозорливій політиці радянського уряду та розумінню інтересів народу Закарпатської України з боку уряду Чехословацької республіки.

Цей історичний акт свідчить про зростання і зміцнення дружби та взаєморозуміння між слов'янськими народами. В нашу велику сім'ю радянських народів увійшла Закарпатська Україна, яка багато століть тому була насильно відірвана від рідної своєї матері — України.

Серця українського народу сповнені глибокої вдячності до великого збирача українських земель — товариша Сталіна, до Союзного Уряду, який возз'єднав наших братів — закарпатських українців з рідною Батьківщиною.

VII Сесія Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки гаряче вітає український народ з цією знаменною історичною подією.

Від імені великого українського народу ми шлемо населенню Закарпатської України палкий сердечний привіт і поздоровлення з великою історичною подією в житті Закарпатської України — із входженням її до великої сім'ї радянських народів.

Багато віків прожив народ Закарпатської України поруч із територією великої України, але далеко від її життя, від її культури. Населення Закарпатської України терпіло гніт і поневолення, а німецько-угорські окупанти в стократ збільшили бідування народу Закарпатської України.

Кілька років тому із Заходу насунули чорні полчища німецько-угорських загарбників, але населення Закарпатської України глибоко вірило в те, що настане час його

визволення, яке буде здійснене великим Радянським Союзом і його доблесною Червоною Армією. Здійснюючи свою велику визвольну місію, Червона Армія назавжди очистила Закарпатську Україну від німецьких загарбників.

Возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною здійснене завдяки тому, що радянський народ ніколи не забував про своїх єдинокровних братів, що геніальний вождь радянського народу товариш Сталін, комуністична партія більшовиків, наш Союзний Уряд завжди прагнули здійснити одвічну мрію українського народу — возз'єднатися в єдиній державі.

Український народ сповнений почуття глибокої вдячності і безмежної відданості до товариша Сталіна — геніального керівника і організатора великого багатонаціонального Радянського Союзу, в якому Україна як радянська республіка знайшла своє щастя і безкраї можливості зростання й розвитку.

Український народ високо цінить дружбу з великим російським народом, який подавав йому неоціниму братерську допомогу в його боротьбі за свою свободу і незалежність.

Брати і сестри, що населяють Закарпатську Україну!

Вітаючи вас з історичним днем, обіймаючи вас у дружній сім'ї радянських народів, ми разом з вами радіємо з світлого свята возз'єднання.

Трудящі назавжди возз'єднаної Радянської України!

Вся наша країна переживає нині незвичайний час. Ми є сучасниками великих історичних подій. Підняту над прогресивним людством криваву руку німецького імперіалізму відрубано назавжди. Людство врятоване від рабства, яке йому готували гітлерівські кати.

У цій перемозі неоцінима заслуга належить героїчній Червоній Армії, яку привів до перемоги великий стратег нашої епохи — Генералісимус Радянського Союзу Йосиф Вісаріонович Сталін.

9 травня 1945 року український народ, разом з усіма народами, святкував день Перемоги. Хвиля всенародної радості прокотилася від Владивостока до Ужгорода.

Виховані великим Сталіним, радянські люди з нагоди перемоги виявили і виявляють свою радість у ділах — на фабриках і заводах, на колгоспних ланах і в галузі культури. Перемога окрилила наш народ, викликала у нього прагнення трудитися ще самовідданіше, ще тісніше згуртувати свої ряди, ще наполегливіше зміцнювати могутність нашої Батьківщини, бойову силу героїчної Червоної Армії.

Будемо ж зміцнювати і берегти, як зіницю ока, священну дружбу народів Радянського Союзу — джерело нашої величі і сили.

Хай живе непорушна дружба радянських народів!

Хай живе навіки возз'єднаний в єдину сім'ю великий український народ!

Хай гримить у віках слава нашому рідному товаришеві Сталіну, великому полководцеві і стратегові, великому вождю радянських народів!

*VII Сесія Верховної Ради
Української РСР 1-го скликання.*

30 червня 1945 року, м. Київ.

ІСТОРИЧНИЙ АКТ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ З БАТЬКІВЩИНОЮ

З радістю народи Радянського Союзу зустріли Договір між Радянським Союзом і Чехословацькою республікою про Закарпатську Україну. За цим Договором Закарпатська Україна возз'єднується з своєю прадавньою батьківщиною—Україною і включається до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки. Тим самим вперше в своїй історії весь український народ об'єднаний у рамках своєї єдиної держави.

Здійснилась споконвічна мрія закарпато-українського народу. Понад тисячу років цей невеликий, але стійкий, мужній, волелюбний народ провадив запеклу й тяжку боротьбу з німцями й угорцями за свою національну незалежність, за свою рідну мову, письменність, звичаї, за возз'єднання з своїми єдинокровними братами, що живуть на сході, за Карпатським хребтом.

Боротьба закарпато-українців з німцями й угорцями починається в глибині далеких часів. У IX столітті закарпато-український народ попав під владу угорців. Угорські й німецькі поміщики та капіталісти створили для нього режим безправ'я, пригноблення і колоніальної експлуатації. Закарпато-українцям заборонялось відкривати школи, користуватися рідною українською мовою. Все робилося для того, щоб зруйнувати і знищити національну культуру карпато-українців. Але ні гніт, ні тяжкі злигодні не зломали гордого духу братнього карпато-українського народу. Через віки проніс він свою палку любов до свободи, до своєї великої Батьківщини.

Доля карпато-українського народу, відірваного від Батьківщини, завжди хвилювала російський і український народи. Ще в далекому минулому російський народ приходив на допомогу своєму молодшому братові, рятуючи його від повного винищення. Так, наприкінці XI століття, відгукнувшись на заклик слов'ян Закарпаття, росіяни розгромили

угорців у битві коло річки Сан. Літописець розповідає, що росіяни били ворогів, як сокіл збиває галок.

Вся історія Закарпатської України заповнена героїчною нерівною боротьбою проти чужоземного панування, заповнена народними повстаннями проти німецького і угорського владарювання. Збройне повстання 1689 року в районі Гумені, восьмилітня війна проти австрійських гнобителів Габсбургів на початку XVIII століття — такі окремі славні сторінки багатовікової історії закарпато-українського народу.

З особливою силою пролунав голос закарпато-українців у 1918 році. Коли після війни 1914 — 1918 рр. повалилась клаптева австро-угорська імперія, Закарпатська Україна твердо і ясно заявила про свою волю до возз'єднання з матір'ю-Батьківщиною, з Україною. В 1919 році делегати з усієї Закарпатської України, що зібралися в Хусті, урочисто проголосили возз'єднання Закарпатської України з рештою українського народу.

Але версальські політики зневажили виразно виявлену волю народу. За Сен-Жерменським і Тріанонським договорами Закарпатська Україна була включена до складу Чехословаччини. Становище народу Закарпатської України покращало, але не була розв'язана основна проблема — віковичне тяжіння закарпато-українського народу до возз'єднання з Україною.

Питання про дальшу долю Закарпатської України знову постало з особливою гостротою в роки великої визвольної боротьби проти німецького імперіалізму, коли Закарпатська Україна знову опинилася в руках німецьких і угорських загартбників. І в цій великій війні закарпато-український народ проявив свої чудові якості, свою вірність і відданість Батьківщині. Одразу ж після віроломного нападу Німеччини на Радянський Союз закарпато-український народ розгорнув у Карпатських горах партизанську війну, висунувши з свого середовища чудових проводирів бойових народних загонів.

Червона Армія перейшла через Карпати і принесла Закарпатській Україні і Чехословаччині визволення з фашистської неволі. Карпато-український народ заявив про своє бажання возз'єднатися з Батьківщиною. Нині це історичне прагнення славного і благородного народу — повернутися в лоно своєї Батьківщини — здійснене. Це стало можливим тому, що Червона Армія розгромила німецький імперіалізм — вікового гнобителя слов'янських народів. Це стало можливим тому, що в спільній боротьбі проти німецько-

фашистських загарбників склалися між СРСР і Чехословацькою республікою стосунки справжньої дружби і союзу, які дозволили по-братерському розв'язати питання, що зачіпає інтереси двох сусідніх слов'янських народів.

Батьківщина-мати України з любов'ю і радістю приймає в свої обійми Закарпатську Україну. Віднині і назавжди проблема Закарпатської України розв'язана.

Договір між СРСР і Чехословацькою республікою про Закарпатську Україну є документом великої історичної ваги. Відновлено історичну справедливість, всі сини українського народу нині об'єднані в єдиній своїй державі.

Договір між СРСР і Чехословацькою республікою про Закарпатську Україну «є яскравою демонстрацією щирої дружби між слов'янськими народами і братерського співробітництва між Радянським Союзом і Чехословаччиною» (Молотов).

В основі цієї дружби і співробітництва лежить корінна спільність інтересів, справжнє братерське взаєморозуміння прагнень і сподівань кожної сторони, повага до історичних прав і інтересів кожної сторони, палке бажання побудувати післявоєнні стосунки на міцній, непохитній основі.

Радянсько-Чехословацький Договір має велике міжнародне значення. Він являє собою зразок міжнародного співробітництва в дусі зміцнення політики миру і дружніх стосунків між народами. Ось чому він буде зустрінутий з глибоким задоволенням всіма волелюбними народами.

Радянсько-Чехословацький Договір служитиме дальшому зміцненню братніх дружніх стосунків між об'єднаним українським народом, народами всього Радянського Союзу і народами Чехословаччини.

Об'єднання України в рамках своєї єдиної держави стало можливим тому, що вона — частина великого Радянського Союзу. Братерське єднання, непорушна дружба з великим російським народом і всіма народами СРСР є невичерпне джерело сил українського народу, запорука його національної незалежності і дальшого прогресу. Всі народи Радянського Союзу поділяють радість українського народу в ці історичні дні, шлють йому свій сердечний, палкий привіт і побажання дальшого процвітання.

(«Правда», 1 липня, 1945 р.)

АКТ ІСТОРИЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Збулось довгождане! Збулись сподівання і мрії, виплекані в віках! Закарпатська Україна повертається в лоно своєї матері-України, в сім'ю Радянських народів. Закарпатська Україна, наша дорога, багаторождальна сестра, приєднана, нарешті, до своєї батьківщини. Не відрізаною від єдиного українського дерева гілкою, вона житиме єдиним життям, щасливим і сонячним, з усіма українськими землями в межах нашої прекрасної і вільної Української Радянської Соціалістичної Республіки, невід'ємної складової частини великого СРСР. Так вирішено і записано в історичному відніні державному акті, складеному вчора в Москві.

Досить змалювати в уяві довгий ряд сторіч, протягом яких творилася чорна несправедливість, щоб збагнути все значення, всю велич тієї події, яка ввійшла вчора в наше життя. Десь у туманній далині дев'ятого сторіччя невеличке відгалуження українського народу, що розселилося по той бік Карпат, підпало під владу угорських завойовників. Десь у дев'ятому сторіччі! І ось відтоді трагічна розстановка політичних і соціальних сил на географічній карті не давала протягом десяти віків поневоленням скинути з себе ненависне ярмо. Тисячу років тривала неволя. Тисячу років лишалися марними зусилля скривдженого народу. Тисячу років не могла пробитися до поневолених допомога зі сходу — від дорогих і люблячих братів. Ця цифра — тисяча років — і може правити за мірило того, чого вдалося досягти підписаним вчора актом нашої Радянській державі, керованій Сталіним соціалістичній державі робітників і селян.

Неймовірними, гіркими і тяжкими стражданнями народними був по вінця налитий кожний рік з тієї нескінченної тисячі. Хижаки — угорські, німецькі — хотіли висмоктати саму кров народу. Вони винищували кращих його синів. Вони відбирали у нього найродючіші землі. Вони відсували його в гори. Вони обкладали його непосильною даниною. Вони грабували його. Вони заперечували за ним найменші громад-

ські, людські права. Вони намагалися знищити його, як самий народ, — переслідували його мову, його національну культуру.

Але народ вічний. Так вчить товариш Сталін. І подвійно нездоланим є той народ, в серці якого живе любов до свободи, горда рішучість не підкоритися поневолювачам, відстояти своє існування. Даремно лютували протягом десяти сторіч зухвалі і жорстокі загарбники. Українське населення по той бік Карпат не хотіло стати на коліна, не хотіло прийняти чужого закону і звичаїв, не хотіло забути про кровні зв'язки, що з'єднували його з братами на сході. І дарма, що населення це було відрізане від основної маси українського народу високими горами, бар'єрами штучно проведених державних кордонів, дарма, що воно було оточене з усіх боків сильними ворогами, — воно стало на шлях мужньої боротьби. І в цій боротьбі знайшло свій порятунок. Воно зберегло себе, як частину українського народу. Воно зберегло свою мову. Воно зберегло свої традиції. Воно зберегло свою волю до повернення в рідну сім'ю. Його підтримувала в цій боротьбі тверда віра в те, що брати на сході пам'ятають про нього, прийдуть до нього на допомогу.

І воно не помилилося в своїй вірі. Довгожданий час настав.

І тут знову далася взнаки та величезна і благородна роль, яку незмінно відігравав в усіх історичних завоюваннях українського народу великий братній російський народ.

Великий російський народ на всьому протязі історії був найвірнішою опорою і союзником українського народу в його боротьбі за свободу й незалежність. Російський народ незмінно був для українського народу люблячим старшим братом, вчителем, другом. Це йому, великому російському народові, завдячує насамперед український народ своє соціальне і національне визволення в жовтні 1917 року. І це він же, великий російський народ, як керівна сила Радянського Союзу, відіграв вирішальну роль у возз'єднанні всіх українських земель у єдиній Українській радянській державі.

Перемога соціалістичного ладу на Україні, могутне розгортання в республіці соціалістичної індустрії, пишний розвиток колгоспів і радгоспів, розквіт української культури, возз'єднання українського народу в 1939 році, нарешті, визволення української землі від німецько-фашистських окупантів — усе те, чим зобов'язана Україна мудрому керівництву більшовицької партії, могутній силі радянської дер-

жави,—все це є також результатом трудів, самовідданої боротьби і активної допомоги російського народу. І от ще один прекрасний плід великої дружби. З допомогою російського народу здійснено повернення Закарпатської України в лоно матері-Вітчизни. Спасибі братньому російському народові! — говорить сьогодні вся Україна. — Спасибі могутній радянській державі! Спасибі більшовицькій партії! Спасибі любимому вождю, батькові і вчителю — великому Сталіну!

З особливою радістю і задоволенням відзначає сьогодні український народ, як і всі народи Радянського Союзу, той чудесний спосіб, з допомогою якого було розв'язане питання про долю Закарпатської України. Питання це розв'язане в порядку полюбовної угоди між урядами СРСР і Чехословацької республіки, в результаті дружніх переговорів, що відбувалися в обстановці взаємної поваги і взаємного розуміння. Те, що це стало можливим, також є видатним досягненням радянської держави, визначним успіхом тих принципів поваги до волі і свободи народів, які проголошені радянською державою. Радянсько-чехословацький договір — зразок розв'язання питань, які можуть виникнути між країнами. Радянсько-чехословацький договір показує, що нема таких питань, яких дві держави не могли б розв'язати, коли принципи поваги до волі і свободи народів справді керують їхніми діями. Радянсько-чехословацький договір — доказ міцної дружби, що зв'яже тепер слов'янські народи. Справжній державний розум виявив чехословацький уряд, погодившись на приєднання Закарпатської України до Радянського Союзу. Не може бути сильною держава, не може бути життєвою її демократія, коли ця держава побудована на насильному нав'язуванні волі одних націй іншим.

Договір підписаний. Колись сили реакції і війни намагалися використати Закарпатську Україну, як карту в агресивній грі, спрямованій проти Радянської України, проти всього Союзу РСР. Ніколи й нікому не правитиме більше Закарпатська Україна за таку карту.

Після тисячолітнього поневіряння закарпатсько-український народ повертається — повертається назавжди — в рідну сім'ю. Гарячий поцілунок від щасливої матері дорогим синам! Віднині сонце нового життя сходить над їхньою землею. Горю, злидням, бідкуванню — кінець, назавжди кінець. В історії багатостраждального краю відкривається новий розділ. Розділ, що буде заповнений життям щасливим, вільним, новим — разом з усім українським, з усім

радянським народом, розділ, що буде заповнений новою — вільною, прекрасною, нагхненною працею, спрямованою на найшвидше відродження рідного краю, на помноження сил і могутності всієї дорогої радянської Батьківщини. Великий Сталін вказує щасливому і вдячному народові шляхи вперед, і твердою ходою він піде цими шляхами. Піде — з ім'ям Сталіна на устах, з ім'ям Сталіна в серці.

(«Радянська Україна», 30 червня 1945 р.)

Микола БАЖАН

НАША СПОКОНВІЧНА ЗЕМЛЯ

Коли воїни Червоної Армії стали на вершинах Карпат і перед їх очима прослалась димна далечінь південних гірських схилів, коли вони, ламаючи ворожі рубежі, розколюючи доти, відкидаючи заслони, громлячи дивізії німецьких і угорських фашистів, у важких боях і переходах пішли крутими дорогами вниз, на луки й поля долини Тісси, — радісні люди вибігали їм назустріч з таких знайомих і таких рідних білих хат, говорили їм ласкаві і захоплені слова, такі знайомі, такі рідні і зрозумілі. І від цього все навколо стало знайомим і рідним. Кожен червоноармієць зрозумів, що не на чужу землю він ступив і людей не інших країн він тут зустрів, а що це свої, рідні люди, своя, рідна мова, свій, рідний народ. Дуже вбогий народ, дуже змучений, по-звірячому пограбований і зневажений фашистськими розбійниками. Але від цього ще дорожчий, ще більше потребує братньої ласки, теплоти, любові. І від усього свого щедрого серця воїн Червоної Армії дав їм цей дар любові і братерства. Ридали старики, вперше, можливо, за все своє довге життя відчувши ласку і повагу від людей, які, на їх дідівське розуміння, повинні бути панами, а виявились друзями і братами. Дівчата несли на білих рушниках чорний хліб, сіру сіль і просили воїнів скуштувати їх скромного чадування. Юнаки просили зброї і, коли їм дозволяли, ішли добровільцями в лавах Червоної Армії бити ненависних німців.

З лісів виходили партизанські загони. Їх прапори були червоними. П'ятикутні зірочки прикрашували їхні строкаті головні убори. Партизанські загони виділяли людей, збирали народ на активну допомогу своїм героїчним визволителям.

Безмірна була радість закарпатських українців, визволених Червоною Армією з фашистської неволі. Радість, що переповнила серця, пробудила в них ще одну стару, запобітну, вікову надію. Про неї співали в інтимних піснях, про неї діди розповідали в легендах, які передавались потай, пошепки, щоб не підслухало їх вухо угорського підглядача.

У цих легендах, як давній пароль, звучала фраза — «Щастя прийде із сходу». Світлі слова—«Русь», «Україна», «Росія» — дзвеніли в цих легендах мов вікові дзвони. Народ слухав цей дзвін і вірив, що настане час — і його покличе він на велике загальне віче, на багатоміліонне віче братів.

У народному серці Закарпатської України ніколи не згасала віра. Тисячу років не згасала віра у возз'єднання цього маленького народного потоку з великим українським морем, з великим океаном Русі.

Тисячу років — подумати тільки, тисячу років! — півмільона людей українського народу, закинутих історією за вершини Карпат на захід і південь, не втрачали свого почуття єдності з могутніми народами східних слов'ян, з українським і російським народом.

Тисячу років вони називали мадьярів загарбниками, бо тисячу років вірили в тимчасовість угорського панування на їхній землі. За тисячу років поневолювачі мали досить часу на вигадкування різних способів, щоб знищити цю віру, викорчувати з сердець закарпатських українців почуття їх єдності з українським народом. Мадьяри виганяли споконвічних господарів цієї землі з їхніх хат, відбирали землю, прирікали на голод і вимирання, забороняли мову, жорстко карали за пісню, спотворювали історію, обманювали і підкупали, залякували і ображали. Щоб навіть ім'я народу стерти в народній пам'яті, вони вигадали надприродне й ідіотське словосполучення — «угро-руси», сподіваючись, що хтонебудь із закарпатських українців пристане на таке назвисько небувалого гібрида.

Ніщо не допомогло угорським поневолювачам. Тисячу п'ятдесят років тому з Мукачівського міста закарпатські русичі на чолі з князем Лаборцем вийшли назустріч мадьярській орді, яка вдерлася на слов'янські землі. В запеклій битві полягли всі воїни разом із своїм князем. Мадьяри ввійшли в Мукачів. Через сто років після загибелі Лаборця князь Володимир (у 993 році) знову возз'єднав закарпатські землі з Київськими. Лев Данилович (в 1230 році) ще раз на короткий час добився злиття Закарпатської Русі з Галицькою. Жадібних мадьярських загарбників не зупинила уперта боротьба Русі за свої землі, що лежали на південно-західних схилах Карпатських гір. Мадьярський феодал добився свого панування над упокореними русичами Закарпаття.

Майже тисяча років угорських хижих зазіхань і окупації

споконвічних слов'янських закарпатсько-українських земель довели, який незламний, упертий і нездоланий цей гордий людський рід — рід слов'янський.

Закарпатська Україна, не зважаючи на дику середньовічну катівню, яку влаштували тут угорські феодали, продовжувала народжувати вірних своєму народові синів і дочок.

Повстання легендарного Головача у XVIII столітті перекликалося з повстанням Пугачова на далеких приволзьких степах, з волелюбним кличем Залізняка на Правобережній Україні, з повстанням славного гуцула Довбуша, який заходив і за Карпати.

Закарпатські українці завзято боролися проти своїх гнобителів, улюбленою приказкою яких було: «Слов'янин — не людина».

Закарпатський слов'янин-українець міцно береже ті духовні узи, які з'єднували його з братами українськими і російськими. Він підтримував культурні зв'язки з Києвом, Львовом, Москвою і Петербургом.

Михайло Балудянський — виходець із Закарпаття — став ректором Петербурзького університету. Петро Лодій учив молодь у Львові; Василь Кукольник та Іван Орлай викладали в Ніжинському ліцеї. З Києва і Москви через карпатські перевали везли в Ужгород, Мукачів, Хуст книги рідною мовою. Відпорна сила пригнобленого народу виявлялася в усіх галузях життя. У школі і в церкві, в пісні і молитві, в буднях закріпаченого селянина і в спалахах повстань. Народ не скорявся, не втрачав свого почуття єдності з великими народами України і Росії, не втрачав своєї віри у возз'єднання.

Газети мадьярських графів і князів ревли від люті. «Народ ми спочатку приборкаємо, а потім, шляхом мирної культури, мадьяризуємо. Треба весь край засипати мадьярськими книгами» — писала газета «Пешті Гірлян».

Вони не засипали край книгами — вони встеляли його трупами. Вони хотіли приректи закарпатських українців на вимирання. Вони проганяли селянина з землі. Тільки 30 проц. земель, та й то непридатних, належало на Закарпатті селянським господарствам. 70 проц., і то кращої, орної землі, — було в руках поміщиків і капіталістів.

Селянин, рятуючись від голодної смерті, кидав рідну землю, їхав за океан шукати щастя.

Угорський економіст Еган, за дорученням, австро-угорського уряду, досліджував наприкінці XIX століття становище селян Закарпатської України. Навіть цей буржуазний

економіст змушений був визнати: «Вмирає хліборобський народ. Селянин-русин — цілий рік не бачить ні м'яса, ні яєць, хіба тільки вип'є кілька крапель молока, а в день пасхи з'їсть шматок житнього або пшеничного хліба. Загалом його їжею є вівсяні коржі і — якщо вистачить — картопля. Сумно дивитися на цей вимираючий народ. Тепер можна навіть передбачити день, коли останній русин втече з країни».

Він помилився, цей Еган. Прийшов день, коли останній поміщик утік із закарпатського краю. Законний господар — закарпатський український народ узяв свою землю до своїх рук.

Еган помилився в передбаченнях, але він не перебільшив своїх описів — швидше він їх прикрасив. Становище закарпато-українців напередодні першої світової війни було розпачливе. В дні війни гонведо-гусарська орда вкрила Закарпаття шибеницями. «На шибеницю русина!» — стало другою улюбленою приказкою мадярських «патріотів».

Могутня луна Жовтневої революції прокотилася і за Карпатами. Народ жадібно прислухався до звісток про те, що робиться на Україні, «де знищили панів і ділять панську землю». В Любовні, в Мармароші збираються «ради» і проголошують об'єднання з Радянською Україною. В Хусті в січні 1919 року представники від 420 громад Закарпатської України одноставно підтверджують цю волю народу.

Революційний рух в Угорщині (березень — серпень 1919 року) знайшов свою підтримку на Закарпатській Україні. В складі армії повсталих угорських робітників і селян хоробро билася за диктатуру пролетаріату і так звана «русинська дивізія».

Дух Жовтневої революції охопив широкі народні маси Закарпатської України. Вплив комуністичної партії на робітників, селян та інтелігенцію Закарпатської України ріс і міцнів.

Не зважаючи на те значне поліпшення в становищі закарпатсько-українського народу, яке настало, коли його земля ввійшла до складу Чехословацької республіки, народ Закарпатської України все таки відчував себе відірваним від матернього лона. Законне і справедливе прагнення закарпатських українців возз'єднатися із своєю матір'ю — Україною не могло згаснути і не згасло. Комуністи Закарпатської України чітко і правильно висловлювали це найглибше народне сподівання.

Німецькі фашисти в своїх агресивних планах щодо Ра-

дяньського Союзу задумали використати і Закарпатську Україну, як одну з ланок того ланцюга інтриг і підступів, що його вони плели проти великої соціалістичної держави. Слухняні прихвосні німецького імперіалізму — українські націоналісти кинулись виконувати вказівки свого божевільного хазяїна — Гітлера. Нацьковувана ним націоналістична моська почала запопадливо гавкати з своєї конури в Хусті, звідки вона у войовничому азарті мріяла рушити в похід на Київ.

Народ Закарпатської України з огидою і ненавистю поставився до гавкання цієї німецької моськи. Розрахунки Гітлера на таких його вірних помічників, як Волошин, Рубач та іже з ними, виявились неспроможними. Навіть найвідсталіші і найбільш затуркані селяни Закарпатської України швидко збагнули, в чому суть велемовних проповідей і запевнень. Волошина. Ось що ще в 1939 році говорив про волошинську провокацію один такий селянин:

— «Я свято був переконаний, кажу вам під свою душу, що хоч як я люблю ту Карпатську Україну, але знав, що ота, яка проізошла нам із заходу, не удержиться. А тямте на мої слова: нам Україна суджена не із заходу, але із востока».

На схід були звернені погляди закарпатських українців — на схід; де стоїть їх рідний Київ, де в світовій славі сяє їх рідний, їх священний Кремль.

Волошин небагато користі дав Гітлеру. Хазяїн викинув свою жалібно виючу моську. Закарпатську Україну, як ласий шматок, він віддав соліднішому помічникові — угорським фашистам. Угорський рабовласник усю свою звірячу лють, до якої він століттями звик і яку століттями виховував, звернув на Закарпатську Україну, що знову потрапила в його лабеті. Дика сваволя, грабіж і розгул, розстріли, підпали сіл, кривди і знущання без кінця мали за короткий час упокорити або знищити непокірне слов'янське плем'я. Угорський феодал, підбадьорюваний своїми німецькими вчителями, думав схопити за горло і притиснути до гранітної стіни Карпат закарпатсько-український народ.

Не вийшло! Зашуміли Карпатські ліси від партизанських загонів. На бескидах спалахнули сигнальні вогні повстань. Народні месники Закарпатської України, запалювані прикладом радянських партизанів, почали нещадну боротьбу з німецькими й угорськими загарбниками. Ця боротьба народила героїв. Безсмертною славою овіяне на Закарпатті ім'я

Борканюка, героїчного борця з німецько-угорськими фашистами, замученого ними в будапештській тюрмі.

Коли Червона Армія, в героїчних боях прорвавши німецько-угорську оборону на вершинах Карпат, вступила на землю Закарпатської України, визволений народ почав створювати органи своєї влади — народні комітети. Зібравшись 28 листопада 1944 року, перші з'їзди народних комітетів Закарпатської України в своєму маніфесті одногolosно проголосили, як священне бажання і загальну волю всього закарпатсько-українського народу:

«Закарпатсько-український народ, вирваний з німецько-мадярського полону, вирішив раз і назавжди здійснити свою одвічну мрію і возз'єднатися з Радянською Україною».

В цьому ж маніфесті перший з'їзд народних комітетів Закарпатської України просив Верховну Раду УРСР і Верховну Раду СРСР включити Закарпатську Україну до складу Української Радянської Соціалістичної республіки.

«Дорогий наш батьку Йосиф Віссаріонович! — писали обранці народу Закарпатської України — делегати першого з'їзду народних комітетів у листі до товариша Сталіна. — Ми щасливі вітати Вас і передати велику просьбу нашого народу... Настав час покласти край історичній несправедливості і возз'єднати Закарпатську Україну з Радянською Україною. Ми всенародно клянемося, що віддамо всі свої сили, щоб допомогти Червоній Армії швидше знищити не-нависних нам і всьому людству німецько-мадярських загарбників та бути вірними синами Українського народу».

Цей радісний для Закарпатської України і для всього українського народу день настав. Договір, укладений між урядом Чехословацької республіки і урядом Радянського Союзу, говорить про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною, невід'ємною частиною великого Радянського Союзу.

Прозорлива державна мудрість, справжній дух слов'янської дружби і слов'янського взаєморозуміння натхнули діячів Чехословацької демократичної республіки на це важливе і справедливе історичне рішення. Воно є свідченням чимраз більше зміцнюваної дружби між слов'янськими народами, чимраз більше торжествуючого духу демократії, рівноправності і самовизначення народів.

Закарпатська Україна торжествує. Всенародним великим святом зустрічає вона звістку про здійснення одвічної священної своєї мрії. Від села до села, над лісами й горами, над бистрими ріками й тихими луками, над кучерявою зелен-

ню садів і виноградників дзвенить радісна пісня щасливого народу — пісня вдячності, слави і любові.

Закарпатський український народ знає, кому він завдячує своїм світлим щастям. Червона Армія, керована великим Генералісимусом Радянського Союзу — Йосифом Сталіним, принесла йому визволення від німецько-угорського ярма. Батьківське піклування товариша Сталіна принесло йому здійснення його заповітних прагнень.

«Слава Сталіну!» — лунає радісна пісня Радянської Закарпатської України.

Російський народ був керівною силою в переможній війні радянських народів з німецькими загарбниками — у війні, після якої стало можливим возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною, з могутнім Радянським Союзом, надійним оплотом щастя і свободи народів.

«Слава великому братові — російському народові!» — лунає торжествуюча пісня Радянської Закарпатської України.

В сім'ю вільних радянських народів входить народ Закарпаття, який так багато горя і мук зазнав на своєму історичному шляху. Навіки скінчилось нищення, безправність, приниження. Навіки щезла примара голоду, вимирання і безпритульного блукання по світу, що завжди загрожувала закарпатському трудівникові. Світлий шлях економічного і культурного розквіту, світлий шлях визволеної праці, радісної юності і забезпеченої старості лежить перед молодими радянськими громадянами нашого рідного Закарпаття.

«Слава радянським народам!» — лунає торжествуюча пісня Радянської Закарпатської України.

Радіє український народ, який возз'єднав усі свої землі в єдиній Українській Радянській Державі. Після возз'єднання західних областей України з Радянською Україною в 1939 році — настав новий історичний день, який остаточно здійснив одвічну мрію українського народу про возз'єднання всіх його земель. Від берегів Дінця до берегів Тісси, скрізь, де лунає українська мова, на всіх цих великих просторах майорить і сяє на сонці наш єдиний державний прапор — червоний прапор Рад, переможний прапор Леніна—Сталіна.

Згуртований під цим прапором, непорушною дружною спаяний з великим російським народом та з усіма радянськими народами, вірний серед вірних, вільний серед вільних, іде возз'єднаний український народ по шляху щастя і розквіту, по шляху, осяяному генієм Сталіна.

(«Радянська Україна», 1 липня 1945 р.)

ЗАКАРПАТСЬКА УКРАЇНА

(Довідка)

Закарпатська Україна — область в Центральній Європі, розташована на південних схилах і передгір'ях центральних Карпат і почасти в Нижньо-Угорській низовині, займає територію в 12,6 тисячі квадратних кілометрів. У 1931 році населення її становило 725,3 тис. чоловік.

На сході вона межує з Радянською Україною і відділена від неї лише Карпатським хребтом. Уже 1300 років тому ці землі, розташовані в долині Тісси, були заселені слов'янськими племенами, які працювали спільно, займалися полюванням, бджільництвом, а згодом скотарством і землеробством. Територіально відокремлені від слов'ян, які живуть на схід від Карпатського хребта, пасмом високих гір, вони були тісно зв'язані з ними спільністю культури, звичаїв, релігії, мови і по суті становили з ними один народ.

Дикі угорські племена, що вторглися в долину Тісси, в IX віці після кривавих боїв з закарпатськими слов'янами окупували їх землю. Відтоді і почалась історія нерівної, багатовікової боротьби маленького, але героїчного закарпато-українського народу з загарбниками за свою національну самостійність, за свою мову, віру, звичаї, письменність, за возз'єднання з великими братами, що живуть по той бік Карпатського хребта, від яких їх насильно відірвали угорські завойовники.

Намагаючись придушити опір населення, позбавити його національної самосвідомості, окупанти не спинялися перед найжорстокішими заходами. Вони випалювали цілі повіті, обкладали селян непосильними податками, вирізали цілі селища. Заходами поліційних репресій вони намагалися заборонити українцям говорити рідною мовою. Але всі ці сироби були марними. Маленький героїчний народ на репресії окупантів відповідав мужнім опором, вогнем повстань, що переростали іноді в тривалу партизанську боротьбу. Знамените в історії Закарпатської України гуменське (в районі м. Гумене) повстання селян 1689 року, хвиля

національно-визвольного руху, що широко підняла весь народ, проти династії Габсбургів, який почався в 1708 році і тривав 8 років, та ряд інших повстань свідчать про те, що боротьба закарпатських українців не припинялася і не загасала. В цій боротьбі маленький, але непохитний народ запалювала близькість з великим українським і російським народами, возз'єднання з якими було його одвічною мрією.

Мадьярські окупанти найбільше побоювались цього потягу закарпатських українців до возз'єднання. В 1913 році вони почали скандальний, що прогрімів на весь світ, Марамарош Сігетський судовий процес, в якому вони обвинуватили коло сотні селян з різних районів Закарпатської України, в тому числі і православного священика Кобелюка, в прихильності до Росії. Цей процес обернувся проти самих його організаторів, і матеріали його стали лише новим доказом грабіжницької політики мадьярських баронів і ще раз показали обгрунтованість і законність віковичних мрій закарпатських українців про возз'єднання з своїми великими братами.

В результаті цієї політики найжорстокішого національного пригноблення, перед першою світовою війною Закарпатська Україна була відсталою країною з малорозвиненим господарством, не густо заселеною. Населення тут на дві третини було неписьменним. Основні заняття населення були: скотарство, хліборобство, лісові промисли. Сіяли пшеницю, жито, кукурудзу, картоплю. Але тому, що сільське господарство ще зберігало в собі пережитки феодально-кріпосницьких відносин, а хліборобство провадилося примітивними знаряддями на карликових ділянках, селянство, що становило основну частину населення, жило в голоді і злиднях.

У 1918 році після розпаду Австро-Угорської монархії в Закарпатській Україні були створені національні ради, які знову висунули рішучі вимоги про возз'єднання Закарпатської України з рештою українського народу. В 1919 році в Хусті делегати, що з'їхалися з усієї Закарпатської України, ці вимоги урочисто закріпили.

Проте на підставі Сен-Жерменського договору, укладеного 10 вересня 1919 року, Закарпатська Україна, як автономна одиниця, ввійшла до складу Чехословацької республіки. Становище населення Закарпатської України покращало, але і цей договір не розв'язав, основної проблеми — віковичного потягу закарпато-українського народу до возз'єднання з Україною.

Становище закарпато-українського народу стало зовсім катастрофічним після того, як під тиском Німеччини Закарпатська Україна знову була віддана в угорське рабство. З перших же днів нової угорської окупації в українців відібрали ті права, якими вони користувалися в Чехословацькій республіці, країна була цілком пограбована в буквальному розумінні цього слова. З неї було вивезено все, що можна було вивезти, селян позбавляли не тільки продуктів харчування, але й насіння, і народ був приречений на голодне вимирання.

З перших же днів окупації закарпатські українці почали героїчну боротьбу проти мадярів і німців. Під керівництвом героя закарпато-українського народу Миколи Барканюка в горах широко розгорнувся партизанський рух. Загони партизанів Гаврила Лагойди, Михайла Сірка, Миколи Сокача, Василя Жупана, які героїчно загинули потім у боротьбі з окупантами, робили безперервні напади на ворожі обози, били окупантів де тільки могли, знищували їх адміністрацію. Коли Червона Армія, перейшовши через Карпатський хребет, прийшла на допомогу братньому народові, партизанські загони допомогли їй очистити край від окупантів.

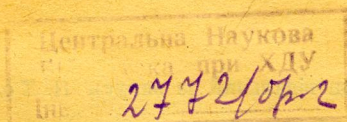
В перші дні визволення від німецько-мадярської окупації по всіх містах і селах Закарпатської України розгорнувся могутній рух за возз'єднання з Радянською Україною. Всі верстви населення брали в ньому активну участь. На з'їзді представників організованих на місцях народних комітетів для тимчасового управління краєм була обрана народна рада. З'їзд народних комітетів прийняв маніфест про бажання возз'єднатися з Радянською Україною. Під цим маніфестом було зібрано сотні тисяч підписів, і підписання маніфесту, що відбувалося в містах і селах в присутності величезних мас народу, стало ніби своєрідною формою всенародного волевиявлення.

Сьогодні сталося те, про що багато віків мріяли кращі сини закарпато-українського народу. Згідно з договором між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою республікою, «Закарпатська Україна... возз'єднується, в згоді з бажанням, проявленим населенням Закарпатської України, і на підставі дружньої угоди обох Високих Договірних Сторін, з своєю споконвічною батьківщиною — Україною і включається до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки».

(«Правда», 30 червня 1945 р.)

З М І С Т

	Стор.
Підписання Договору між Радянським Союзом і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну	5
Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну	6
Протокол до Договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну	8
Промова п. Фірлінгера	10
Промова В. М. Молотова	12
Про укладення Договору між урядами Радянського Союзу і Чехословацької Республіки про Закарпатську Україну (Виступ Голови Ради Народних Комісарів УРСР тов. М. С. Хрущова на засіданні VII Сесії Верховної Ради УРСР 29 червня 1945 року)	17
Великому вождеві народів і героїчній Червоній Армії Генералісимусу Радянського Союзу товаришеві Й. В. Сталіну	21
Великому російському народові	23
До великого українського народу	26
Історичний акт возз'єднання Закарпатської України з Батьківщиною	29
Акт історичної справедливості	32
Микола Бажан. Наша споконвічна земля	36
Закарпатська Україна (довідка)	43

Відповідальний за випуск Я. Токаренко.

О Закарпатской Украине. (Сборник материалов)
(На украинском языке)

Б-Ф 0.100. Зам. 674. 3 друк. арк. В друк. арк. 40.000 зн. Підписано
до друку 3/VIII 1945 р. Тираж 30.000

4-та Республіканська полігр. ф-ка, м. Київ, площа Калініна, 2

